

Látogatás a Nemzetiben a Hevesi Sándor téren

A Szövetség utca, a Hevesi Sándor tér és a Wesselényi utca közötti valóságos csatater, s a riportternek éppen úgy kell kerülnie a pallókat, építőanyagokat és szerszámokat. Mit a túlságosan is kézenfekvő közhelyet, hogy itt valóban

csata folyik: negyedfélszáz építőmunkás harca az épület teljes befejezéséért és a kellő időben használatbavételéért. Este a Wesselényi utcán át már a Körútra látni a fehér neondobozok zöld betűit: NEMZETI SZÍNHÁZ.

Az épülő színház

Az ismerkedést fönt kell kezdeni, egy jövőendő statisztai-öltözőben, Szabó György építészvezető irodájában. A modern, hazai gyártmányú ablakon át a szemközti, málladozó homlokzatú házra látni. Nagy a jövés-menés, a folyosón a liftaknát építik (otthon érzem magam, a szerkesztőségbe érve is ez a látvány fogad, de a Nemzeti liftje hamarabb elkészül. Érthető. Gyarmati Tibor színpadtechnikus tréfásan rémüldözik, amikor segítségét kérem a riporthoz: a Nemzet szeme rajtunk...).

Ölveczky Miklós főmérnök, mielőtt a színházba, vagyis a munkahelyekre indulnánk, közli a legfontosabb tudnivalókat.

Az egykori Magyar Színház átalakítása és teljes korszerűsítése két esztendeje kezdődött, 1964. július elsején. A voltaképpen! építéshez 1965. január elsején fogtak hozzá. Tervező: Azbej Sándor, Középülettervező Iroda; kivitelező: EM Középületépítő Vállalat. Az építészeti befejezés határideje 1966. július 31. Betartják. A szokott időben, augusztus utolján megkezdődnek a próbák. *Megnyitó előadás: október 1.*

Az előcsarnok

A Hevesi Sándor térről üvegajtókon és szelfogókon át lépünk az előcsarnokba. Ez az előtér mintegy négyszáz négyzetméteres. Javában áll itt a munka, a ruhatárban borítóanyagokat tárolnak, a mennyezetről csupasz dróton meztelen villanykörték lógnak, de a szemközti falon — amely a nézőtérre indulókat két folyamra bontja — szép mozaikot világít meg teljes szépségében az ideiglenes fény (véletlen-e, vagy a maguk kedvtelésére helyezték el így a lámpákat?).

Az emeletre vezető lépcsők márványát palló védi, állványok között görnyedezve érünk az emeleti dohányzóba. A büfét üvegfal és üvegajtók kötik össze a dohányzóval, de most még ezt a falat is deszkák borítják. (A közönség tartózkodására szolgáló előterek összes alapterülete mintegy ezer négyzetméter; egy-egy nézőre jóval több jut, mint egy négyzetméter. Nem kell tartani a zsúfoltságtól.)

A szüllyék

Az égőpiros velúr borítású szüllyék egyelőre az emeleti ruhatárban állnak egymásra halmozva; a nézőtér még üres. 756 kényelmes ülést szerelnek majd föl, két szinten. A díofal a térkéletes hallási lehetőségek érdekében mintha csak szorosan egymás mellé helyezt, kiugró és bemélyedő dobozokból épült volna. (Ezt utánozza a színház hátsó és két oldalhomlokzata is.) A nézőtér mennyezete sötétszürke, kies sziklatalajra emlékeztet. A mennyezet közepén és végén rejtőznek a világosító hidak: az erkély felső bejáratai között a hangtechnikai szoba (az Elektroakusztikai Gyár műve) és a világosító központ, benne a Konverta százszáz áramkörös, memóriáegységgel ellátott fényszabályozója. A nézőtér fal egy-egy doboza fölhajtható; alatta a rádió és a televízió beépített kábelcsatlakozásai.

A nézőtér télen — nyáron megfelelő hőmérsékletét légfűtő-szellőztető berendezés biztosítja. Ez besegít a közönségforgalmi terek — vagyis a foyér-k, folyosók, a büfé —, és a színpad fűtésébe és szellőztetésébe is, bár ezek alapfűtéséről gőzzel gondoskodnak. Az épület többi részében melegvízfűtés lesz. A kazán olajtüzelésű, a tartályok a Hevesi Sándor tér alatt.

Az előcsarnokok fölött kisebb műhelyek. Az épületben azonban nincs lehetőség a díszletek raktározására.

A színpad

A színpadnyílást nem választja el keret a nézőtértől. Sőt: az erkély korlátja is kibontható az előszínpaddá beépíthető zenekari árok fölött és akkor — ha a rendező kívánja — innét is nyílik színpadi bejárat.

A színpadnyílás tizenegy méteres, a színpad területe 320 négyzetméter. A díszletek mozgására negyvenhat húzó szolgál. A teljes színpad forgatható; a forgó részen nyolc, kisméretű süllyesztő működik. Az egykori Magyar Színház színpadát oldalszínpaddal nagyobbították és a hátsó színpadot egy emelettel magasították. A nagyszínpaddal megegyező méretű a próbákhoz használt hátszínpad.

Az öltözők

A nézőtér szűrnél folyosók vezetnek a Wesselényi utcai épületrészbe. Itt vannak az öltözők és az irodák. Ezt a szárnyat két emelettel magasították.

Az öltözők négy- és hatszemelegesek, a falakat szürke csempe borítja, a hideg-melegvízes mosdók sárga színűek. Két-két öltöző között zuhanyozó. A mindennél jó iramban haladó építkezés egyedül itt küzd határidő-problémákkal: a

Kereskedelmi Asztalos- és Lakatosipari Vállalat igen elmaradt az öltözőasztalok készítésével. Adósságuk veszélyezteti, hogy augusztus 23-án megkezdődhessenek a próbák.

A környezet

Ma még munkahely övezi az épületet. A Hevesi Sándor téren az üzemanyagtartályok kivételével más felszíni részeit építik. Közöttük pázsit lesz.

A homlokzati domborművön a nap fénye s az árnyék játszik. A szomszédos házakra fényzőrókat kellene szerelni, hogy a homlokzat fény-árnyjátékát díszvilágítás biztosítsa napnyugta után is — éppen a színház eleven idejében. — Fényt kellene szórni az oldalhomlokzatokra is.

S ha már a szomszédos házakra esett a tekintetünk: ezeket bizony tatarozni kellene. A téren, a főbejárat közvetlen szomszédságában piszokszürke, földszintes épület áll. Ide — elegendő a hely — parkolóházat kellene építeni (ma még talán elegendő az Almási tér is az idejövő autókhoz, de messzebb van, s a forgalom egy-két év alatt úgyszólván...). Ugyanebben az épületben lehetne elhelyezni a Nemzeti Színház díszlektárát is.

A munka folyik tovább. A »nemzetiszínházi csata« vezérkara, három kísérőm, vidékman, derülőtőn nyilatkozik, közben egymást ugratják, csipkelődő szavakkal, önironiával szólnak az épületről, a színházról, a műsorpolitikáról.

Apropó, műsor. Az új színházban *Vörösmarty Mihály* drámája, a *Czillei és a Hunyadiak* lesz az első bemutatott. Rendező *Marton Endre*.

Azt mondják kísérőim: szeretnék már a premieren lenni...

Zay László

A színház díszítése

Az új Nemzeti Színház előcsarnoka még olyan, mint egy zsinórpadlás. Ott, ahol a közönség majd szétoszlik a ruhatárak és a lépcsők irányába, most vastag kábelek lógnak a mennyezetről, szabadon felfüggesztett lámpatestek himbálóznak, kötelek és rejtélyes rendeltetésű huzalok tekeregnek a falhoz támasztott deszkák körül. A színen átvonul egy furcsa, csendes menet: két ember egy meszes saroglyában az eltakarításra kerülő törmeleket viszi az ajtó irányába, mögöttük bekötött fejű, kezélabasba bujtatott fiatal lányok jönnek, egy lépcsőházi kanyar után eltűnnek, s csak csengő kacagásuk marad vissza. Az épület rejtett részéből a munka kopácsoló, ritmikus zaja ad aláfestő zenét. Még néhány lépés előre, és ott állunk a csarnok hátsó fala, *Barcsay Jenő* mozaikja előtt. A félárnyékos világításban, mint egy antik dráma kórusa, tizenegy fekete-fehér kontósú asszonyalak áll nyugodtan. Ez a mozaik lesz az előcsarnok egyetlen képzőművészeti díszé.

Mozaik

A kompozíció közeli rokona a Miskolcra került, s a X. országos képzőművészeti kiállításon is bemutatott *Barcsay* mozaiknak. Hármastíz négyes csoportokba verődve állnak az asszonyok, csak a kompozíció két szélén fordul a középpont felé egy-egy magányosabb figura. A bal szélső egy kerek tárgyat — talán almát — tart a kezében, ez az egyetlen cselekvő mozdulat, de ez is tűnődő, elgondolkodó karakterű. A többiek csak az összetartozást, a hullámzó sűrűségű csoportok áradó-apadó ritmusát szolgálják. Kezük néha összefonódik, az egyik a másikat karolja át, s két törzs közt ez a mozdulat olyan, mint a pillérekre támasztott híd ívelése. Minél tovább nézzük a mozaikot, annál erősebb bennünk ez az érzés

— valóban, az emberi figurák itt szinte az építészeti elemek méltóságát teljes nyugalmával, az oszlopok és a pillérek mozdíthatatlan súlyával állnak a helyükön. Elképzelhetetlen lenne akárcsak gondolatban is ide-oda tologatni őket. Egy félig eltakart profil előtt ott a másik arc, s a két fej viszonya a test és az árnyék közötti plasztikus teret sejteti. Az egymás mögé rétegezet figurák hajszálpontos ritmusban, megváltoztathatatlan harmóniában ismétlik meg a mozdulatokat. Ez a mozaik szerkesztve van, akár egy matematikai képlet, vagy akár az épületek statikai váza.

Barcsay Jenő elképzelését, a kartonra vázolt kompozíciót *Csákváry Nagy Lajos* rakta ki mozaikból. A mozaik anyaga különböző árnyalatú, márványfelületű szürke kövekből áll, a majdnem feketétől a csaknem fehérig. Ez a fényes, élesen tagolt köfelület persze eleve más, mint *Barcsay* kartonvázlatának szénrel fölrajzolt, bársonyos mélységű tónusvilága. E különbség szükség szerű — ha maga *Barcsay* rakta volna ki a mozaikot, az is egész más lett volna, mint az eredeti vázlatok. A szénrajzok festői légyságú tónusait a mozaik kemény, szerkesztetes vonalrajzú dinamikája váltja fel. A monumentális összehatást a tartózkodó, a csak szürkékre redukált színskála biztosítja. E szürkék »szürkés-gének« kidomborítását persze itt is, akárcsak a miskolci mozaikon, itt-ott egy-egy okkersárga vagy vöröses kő segíti elő. Ezek a felcsillantott melegebb színtónusok elegendő támaszt adnak a szemnek, hogy a felület többi részének feketés-szürkés komolyságát mindig érezze.

Színek

Milyen lesz a *Barcsay* mozaik hatása az épület többi részéhez viszonyítva? A falak színezését még nem ismerjük,

legtöbb helyen nyers beton vagy vakolat fogadja egyelőre a látogatót. Annyit azonban megállapíthatunk, hogy ehhez a betonhoz nagyon illik *Barcsay* szigorú szerkesztetű kompozíciója. Jó lenne ezt a színskálát megtartani, s a tarka, a »színházi« hangulatú meseszínek helyett, a józannabb és hűvösebb tónust tisztelgetben tartani. Az épület architektónikus része, a külső és belső terek vagy felületek tagolása úgy is igen változatos, csupa fény-árnyék raszter, csupa mozgalmalmas forma — s ez önmagában is festői hatású. Ha a *Barcsay* által megadott szín- és hangulati sikerül e festői tagolású architektúrán következőket megvalósít, akkor a Hevesi Sándor téri Nemzeti Színház karcsúsága és játékos-sága mellett is komoly és harmonikus tagolt épület benyomását fogja adni.

Relief

Ezt a karaktert ígéri a főhomlokzat is, amely már készen áll. A homlokzat egyetlen óriási relief — *Illés Gyula* munkája. Tulajdonképpen ornamentális kompozíció, mert bár számtalan apró figurából tevődik össze, mégis, ezek egyetlen szőnyegszerű felületé olvadnak össze, és nem is fontos, hogy egyenként mit ábrázolnak. A járókelő persze megállhat, és hunyorogva keresheti az egyes alakok kontúrjait, mozdulatait, s fantáziája szabadon szárnyalhat e kontúr vonalak kiegészítésében. De elfáradva ismét vissza fog térni az egészhez, a víz játékához hasonló, hullámzó-fodrozódó felülethez.

A gipszből készült formaelemeket — olyanok ezek, mint egy-egy nagy téglá — a pécsi Zsolnai-gyár tette át és égette ki a sokkal keményebb pirogránitból. Színük halvány okkersárga. A lágy és természetes tónusú pirogránit-felület persze idővel át fog alakulni, s ez majd az egész homlokzat összehatását megváltoztatja. A budapesti levegő koromtartalma lesz az a »társzűrés«, aki majd beleszól *Illés Gyula* munkájába. Szép fekete — pasztelles tónusú — felületek fognak kialakulni a relief vájataiban és árkaiban, s az eső mos majd ezekben a szürke felületekbe világosabb színű csatornákat. Lehet, hogy ez a patina igen szerencsésen egészíti majd ki a jelenlegi kompozíciót, de lehet, hogy elmossa a formák ritmusát, és azt a benyomást kelti majd, hogy a homlokzat egyszerűen piszkos. Ez a bizonytalan végkifejlet kelti most a nézőben azt a gondolatot, hogy talán jobb lett volna nem ilyen lágy finomságú szőnyegfelületet, hanem inkább valami erőteljes és karakteres formát kérni ez alkalommal a művésztől.

Intarzia

Még egy képzőművészeti alkotásról számolhatunk be, amely már kész van, s éppen a falra szerelték, amikor az építkezést meglátogattuk. A színpad mögött a színészek számára készült társalgó falát díszíti majd *Szinte Gábor* fa-intarziája. Az egész falat beborító intarzia elsősorban anyagának melegebb tónusával, közvetlen atmoszférájával hat majd. Maga a társalgó elég kisméretű, olyan, mint egy hosszúka doboz, s így meg is érdemli, hogy úgy legyen kibélelve, mint egy mahagonifalú ládikó. *Szinte Gábor* a különböző árnyalatú falemezekből állította össze azokat a gobelinszerű kompozíciókat, amelyek és ládikót nemesebb hangulattá és meggíthető tehetik. A színészet jelképei — maszkok, kosztümök — és színpadi figurák harlekineszerű mozdulatai díszítik majd a társalgó falát.

Perneczky Géza